

О.О. Романовська

ХАРАКТЕРИСТИКА ПОНЯТТЯ “КОНКУРЕНТНОЗДАТНІСТЬ МАЙБУТНЬОГО ІНЖЕНЕРА-ПЕДАГОГА”

Стаття присвячена розгляду такої актуальної проблеми, як конкурентноздатність майбутнього фахівця. Проведено аналіз різних підходів до визначення понять “конкуренція”, “конкурентоздатність”, “конкурентоспроможність фахівця”, визначено сутність поняття “конкурентноздатність інженера-педагога” і виокремлено її основні компоненти. Автор зазначає, що сучасна професійна освіта має бути спрямована саме на формування конкурентоздатності у майбутніх фахівців.

Ключові слова: ринок, конкуренція, конкурентноздатність, інженер-педагог, компоненти конкурентноздатності.

Актуальність дослідження. Особливого значення сьогодні набуває підготовка висококваліфікованого конкурентноздатного інженера-педагога, готового до здійснення ефективної професійної діяльності. Конкурентноздатний фахівець – це працівник-професіонал, який уміє досягати кращих результатів, спроможний на ринку праці запропонувати себе як товар і в якому зацікавлені працедавці. Такий фахівець здатен забезпечити не просто функціонування професійно-технічних навчальних закладів, а й їх конкурентоспроможність. Саме в такому фахівцеві сьогодні є потреба як у системі професійно-технічної освіти, так і у держави. Це можливо лише у тому випадку, коли випускник здатний витримати конкуренцію на ринку праці, досягти успіху в професійній кар’єрі, тобто оволодіти конкурентноздатністю, що забезпечує кар’єрне зростання (викладач спеціальних дисциплін, майстер виробничого навчання – заступник директора, директор).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню конкурентноздатності майбутніх фахівців приділяли увагу у своїх працях Л.В. Ампілогова, В.І. Андреев, Б. Алішев, С. Дирін, Г. Ібрагімов, О. Філатов, А. П. Тряпціна, С.А. Хазова; розкрито суть поняття “конкурентоспроможність фахівців” (М. Портер, Ю.В. Тарануха, Д.В. Чернілевський, С.А. Хазова та ін.); розглянуто особливості розвитку конкурентоспроможності студентів у процесі професійної підготовки у вищому навчальному закладі (А.А. Ангеловський, С.А. Борисенко, О.В. Ковальов та ін.).

Формулювання цілей статті (постановка проблеми). Аналіз різних джерел інформації щодо досліджуваної проблеми показав, що багато років професійні освітні установи займалися підготовкою стандартних фахівців, ця система готувала виконавців, але ніяк не організаторів-перетворювачів; довгі роки в нашій країні освіта орієнтувалася на підготовку фахівців, що покликані виконувати завдання традиційними методами. У процесі навчання основна увага зверталася не на розкриття здібностей, а на засвоєння вже відпрацьованих методів і алгоритмів вирішення різних проблем. У результаті формувалися професіонали вузького профілю. Сьогодні у зв’язку зі зростаючою роллю свідомості й мислення самої людини, яка змушена самостійно робити вибір і приймати рішення, у центрі всієї системи освіти стає особистість [1], здатна до самореалізації й творчого діалогу.

© О.О. Романовська, 2015

Нова концепція в освіті має бути спрямована на формування особистості, здатної до конкурентної боротьби. Нова соціальна дійсність змушує бачити в іншій людині соціального партнера-суперника-конкурента. У деякому сенсі інші люди розглядаються як засіб досягнення особистого успіху. Іншими словами, нова концепція освіти багато в чому використовує принципи філософії прагматизму. Щоб бути життєздатною, особистість повинна бути досить твердою й конкурентноздатною.

Ми можемо зазначити, що дійсність нашого часу змушує усе активніше звертатися до суті й значення поняття “конкурентноздатність фахівця”. У нових умовах господарювання перед фахівцем виникає багато проблем, які він повинен вирішувати сам, тому необхідно мати відповідь на питання про готовність фахівця до самостійного вступу на ринок праці. Ринок праці визначає, що головним стає не кількість знань, що, звичайно, важливо, а здатність вирішувати проблеми, уміти виявляти себе в непередбачених ситуаціях. Отже, для конкурентноздатності молоді необхідні інструментальні знання, практичні навички й прагматичне мислення.

Проте в законодавчо-нормативних документах у галузі вищої освіти, у державних стандартах, у тому числі і тих, що стосуються інженерно-педагогічних спеціальностей, поняття “конкурентноздатний фахівець” не знайшло свого відбиття. **Мета статті** – розкрити сутнісні аспекти поняття “конкурентноздатність майбутнього інженера-педагога”.

Виклад основного матеріалу. Проаналізувавши літературні джерела про стан освіти сьогодні, зазначимо, що в умовах ринкової системи виникає неминуче перетворення знань у товар, цінність будь-якого освітнього й наукового досягнення визначається ринковою ціною, попитом на неї [1-10].

У педагогічній літературі приділяється увага функціонуванню освіти в умовах ринкової економіки (В. Власов, А. Немчин, Н. Семенов, М. Кларін, Н. Ямщикова), у побут увійшли деякі ринкові категорії, такі як “товар”, “попит”, “пропозиція”, а також поняття: “конкуренція”, “конкурентоздатність”.

Вищезазначені автори підкреслюють, що ринок праці й освіта взаємозалежні один з одним і це реальність теперішнього часу, яку необхідно враховувати.

У боротьбі за виживання навчальні заклади почали застосовувати маркетинговий підхід до своєї діяльності. З’явилися наукові дослідження, які присвячені маркетингу освітніх послуг [7; 9]. Це підтверджує той факт, що освітні установи орієнтуються на ринок, що між ними виникають конкурентні відносини. Ринок потребує від освітніх установ відповідної стратегії й тактики діяльності на ринку освітніх послуг. В основу цього підходу закладено такі методологічні положення:

- по-перше, вища професійна освітня установа є одним з основних виробників освітніх послуг, його самостійна діяльність на ринку освітніх послуг пов’язана з виробництвом кваліфікованих кадрів, що має велике значення для економіки;
- по-друге, виробництво кваліфікованих кадрів відбувається при безпосередній наявності студента, що так само, як продавець, буде пропонувати свою робочу силу як товар на ринку робочої сили;
- по-третє, товар ВНЗ буде поданий на ринку робочої сили, і орієнтуватися вищий професійний навчальний заклад повинен на потреби саме цього ринку. Можна навіть говорити про те, що ринок робочої сили для ВНЗ – це первинний ринок, від якого буде залежати стан справ на ринку освітніх послуг.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНІХ СПЕЦІАЛІСТІВ

Тому що ринок праці, як і будь-який інший ринок ресурсів, випробовує кон'юнктурні коливання, вища професійна школа повинна буде реагувати на фіксований попит. Разом із цим змінюється і підхід до зайнятості і її умови. Вища професійна освіта повинна враховувати у своїй діяльності результати впливу й наслідки розвитку інформаційних технологій, зміни структури потреб у галузі зайнятості й постійного збільшення потреб у висококваліфікованих кадрах.

У суспільстві зростає цінність набуття саме якісної освіти, що включає аспект конкурентноздатності. Так, Н. Борисова зазначає, що показником якості підготовки й гуманістичної спрямованості є “конкурентоздатність” фахівця [1]. Зокрема, О. Філатов говорить про необхідність мати узагальнену модель конкурентноздатного фахівця, на основі якої рівень освіти проектував би свою підмодель. При такому підході вони виступали б як мета освітніх структур і відігравали б роль системоутворюючого чинника [1].

Сьогодні освіта і ринок праці є взаємопов'язаними, що потребує спрямування освіти на формування особистості, здатної до конкуренції, яка сьогодні є невід'ємним складником суспільного життя. Закон конкуренції є фундаментальним законом динаміки й еволюції систем у живій та неживій природі, що ми визнаємо як точку відліку для подальшого розгляду поняття, яке нас цікавить.

Поняття “конкуренція” і “конкурентоздатність” найчастіше розглядаються з позицій економічних наук. На сучасному етапі розвитку суспільства конкуренція – як невід'ємною частиною ринку. Конкуренція є об'єктивним механізмом регулювання ринкового господарства (Р. Котлер, С. McConell та ін.). Вона присутня на всіх видах ринку, таких як ринок праці, ринок послуг, товарний ринок тощо.

В економічній енциклопедії під конкуренцією розуміється: протиборство, суперництво між виробниками товарів і послуг за можливість збільшення прибутку або існування на ринку безлічі виробників і покупців й можливість їхнього вільного входу на ринок та виходу з нього. Варто розрізняти конкуренцію між виробниками й покупцями. Конкуренція між виробниками визначається як тип взаємин із приводу встановлення цін і обсягів пропозиції на ринку. Продавці в цьому виді конкуренції виборюють кращі умови виробництва й реалізації продукції [2].

Конкуренція між споживачами визначається як тип взаємин із приводу формування цін і обсягу попиту на ринку. Об'єктом конкурентних взаємин між ними є вигідні умови покупки.

Отже, *конкуренція* – це суперництво між виробниками товарів і послуг за ринок збуту, завоювання певного сегмента ринку, це змагання за максимальне збільшення власних переваг у володінні обмеженими благами, конкуренція є рушійною силою розвитку суб'єктів, що беруть участь у процесі, і супроводжується їхнім взаємним розвитком, зміною їхньої поведінки, діяльності, відносин, установок.

В умовах ринкової економіки важливою проблемою є досягнення високого рівня якості продукції, що визначається як “конкурентоздатність” продукції. Ця думка заснована на аналізі літератури іноземних фахівців (Ф. Котлер, Морита Акіо, М. Портер, Ф. Хедоурі, П. Хейне).

Конкурентноздатність продукції компаній і конкурентноздатність самих компаній співвідносяться між собою як частина й ціле. Важливим для нашого дослідження є акцент у їхній діяльності на конкурентноздатність товару, тому що саме від неї залежить стан фірми на ринку.

Закордонний досвід забезпечення конкурентноздатності успішно запозичують вітчизняні фахівці (Н. Герчикова, А. Ігнат'єва, В. Козирев). Принцип забезпечення конкурентноздатності продукції для здобуття конкурентного становища організації закладений у багатьох навчальних посібниках для економічних і управлінських дисциплін.

У економістів відсутнє єдине поняття конкурентноздатності, але вони сходяться в тому, що конкурентноздатність завжди є характеристикою товару. Так, А. Козаков, Н. Мінаєва під конкурентноздатністю розуміють можливість товару і його виробників виграти змагання на ринку з товарами, що виготовлено іншими фірмами, завдяки більш повній відповідності вимогам або грошовим можливостям покупців [6].

А. Бичкова визначає конкурентноздатність як характеристику товару, обумовлену сферою виробництва й чинниками, що формують економічні умови виробництва й збуту.

Більш узагальнене означення наведене в економічній енциклопедії, де конкурентноздатність – це властивість товару, послуги, суб'єкта ринкових відносин виступати на ринку нарівні із присутніми там аналогічними товарами, послугами й конкуруючими суб'єктами ринкових відносин.

Маркетологи так бачать конкурентноздатність працівника: це властивість працівника успішно витримувати конкуренцію на ринку праці порівняно з працівниками аналогічних професій, спеціальностей, рівня кваліфікації. Конкурентноздатність працівника забезпечується завдяки високому рівню професіоналізму й компетентності, особистісним якостям, інноваційному й мотиваційному потенціалу [6; 8].

П. Осипов поняття конкурентноздатності формулює виходячи з переліку особистісних компетенцій. Конкурентноздатність – узагальнений показник, який характеризує рівень професійної, соціальної й особистісної компетенції випускника, що забезпечує йому впевненість у своїх силах і здатність витримувати конкуренцію на ринку праці порівняно з випускниками аналогічних навчальних закладів [1].

Досліджуючи поняття конкурентноздатності студента вищого навчального закладу, Н. Борисова з позицій організації професійної підготовки виокремлює комплекс конкурентноздатності товару, що складається із трьох груп елементів: технічних, економічних і соціально-організаційних. Якщо розглянути ці елементи стосовно майбутнього фахівця – випускника ВНЗ, то ми одержимо такі параметри:

- *технічні*: спеціалізація, обсяг освоєної програми в годинах, дисциплінах, модулях; рівень підготовки, відповідність стандарту або перевищення його; сфери й межі використання; документ, що одержують, тощо;

- *економічні*: витрати па підготовку фахівця з урахуванням всіх витрат;

- *соціально-організаційні*: врахування соціальної структури споживачів, національних і регіональних особливостей в організації виробництва, тобто підготовки, працевлаштування й реклами майбутніх фахівців [1].

Таким чином, беручи до уваги всі перераховані вище чинники, ми погоджуємося з авторами в тому, що при виробництві будь-якого товару або послуги необхідно забезпечувати його конкурентноздатність і, як наслідок, конкурентноздатність фірми на даному ринку.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНІХ СПЕЦІАЛІСТІВ

Участь у конкуренції, прояв громадянської активності покладається передусім на молоді покоління – покоління людей, які не “засмічені віджилими ідеологічними стереотипами, здатних до сміливості, творчості” [8].

У рамках економічного підходу до досліджуваного поняття ми особливу увагу звертаємо на конкурентні відносини в трудовій сфері, тому що характерною ознакою ринкових відносин стала наявність ринку праці, де праця як категорія ринкової економіки є найбільш складним у своєму використанні економічним ресурсом. Як і будь-який інший ресурс, праця продається, купується й має ціну, що відбиває особливості й стан ринку праці, співвідношення на ньому попиту та пропозиції [1]. Крім попиту та пропозиції конкуренція також є елементом функціонування ринку праці. Так, М. Поварич конкуренцію на ринку праці визначає як суперництво між учасниками ринку, зацікавленими у вигідному продажі своєї робочої сили. Причому конкуренція на ринку праці має два боки: з одного боку – конкуренція між роботодавцями за найбільш кваліфікованого й фізично здорового працівника, а з іншого – конкуренція між людьми за найбільш престижні робочі місця [1].

Таким чином, у зв'язку з існуючою конкуренцією на ринку праці важливого значення набуває конкурентноздатність фахівця, яку можна розглядати як здатність фахівця більш ефективно подавати себе, свої трудові можливості роботодавцеві, швидко адаптуватися до роботи в умовах нестабільності ринкових відносин. З погляду фахівця, конкурентноздатність дає більше шансів вигідніше продати свою робочу силу. У той же час конкурентноздатність фахівця має значення й для роботодавця, тому що, з погляду роботодавця, конкурентноздатність працівників забезпечує його прибутковість [5; 6; 8]. Багато організацій заохочують прагнення своїх співробітників до конкурентноздатності, а також створюють для цього умови.

Так, науковці [4] констатують той факт, що молодь за останні роки втратила гарантії працевлаштування й змушена сама шукати місце своєї майбутньої роботи. Виходячи на ринок праці, з молоді формуються трудові ресурси, які є сукупністю суб'єктів молодого віку, що здатні до праці й допущені законодавством до трудової діяльності [4]. Молодіжні трудові ресурси мають низку соціально-економічних особливостей, що відбивають специфіку їхньої позиції на ринку праці. До цих специфічних особливостей належать такі: висока потенційна й реальна мобільність як у соціально-професійному, так і просторовому вимірах; високі показники фізичного й ментального здоров'я, витривалості тощо; недостатній життєвий і виробничий досвід; навченість, сприйнятливість до здобуття нових знань і підвищення кваліфікації, висока потенційна здатність до якісного вдосконалення; орієнтація на знання, здобуті в процесі виховання й освіти; підвищена сугестивність, сприйнятливість до зовнішнього впливу й впливу (як позитивному, так і негативному) [4].

Незважаючи на такі можливості, значна частина потенціалу молоді в цей час виявилася незатребуваною, що є значною соціальною проблемою.

З одного боку, як зазначає Г. Егіазарян [1], втрата гарантії в здобутті освіти й працевлаштуванні ставить молодь перед необхідністю шукати шляхи самовизначення. З іншого боку, системі виховання й освіти в нових умовах не повною мірою вдається сформувати в молодих людях сукупність тих рис і характеристик, які мають попит на ринку. Сьогодні студенти-випускники особисто відповідають за забезпечення себе роботою, причому, з погляду ринку праці, “людина-працівник” – це товар, попит на який залежить від кон'юнктури і якості самого “товару”. На відміну від минулих років у ринковій економіці професійне майбутнє людини в наш час є

невизначеним. Студенти ризикують тим, що, почавши спеціалізацію занадто рано, вона може згодом виявитися незатребуваною у ринковій економіці, яка швидко змінює свої орієнтири.

Нам видається важливим той факт, що людина повинна психологічно готуватися до необхідності швидко засвоювати навички й виконувати різні функції, тобто бути універсальним працівником. Ринок праці визначає, що головним стає не кількість знань, що, звичайно, важливо, а здатність вирішувати проблеми, уміти виявляти себе в непередбачених ситуаціях. Отже, для конкурентноздатності молоді необхідні інструментальні знання, практичні навички й прагматичне мислення.

Окрім цього, конкурентноздатність випускників ВНЗ залежить і від чинників, що відбивають відносно низьку конкурентноздатність молоді на ринку праці: брак у молоді професійних знань, відсутність необхідної кваліфікації й трудових навичок; прагнення частини молоді поєднувати роботу з навчанням, що створює додаткові труднощі для роботодавця; низький рівень активності й заповзятливості частини молоді при вирішенні питань працевлаштування; слабка інформованість молоді про стан ринку праці й попит на конкретні спеціальності; відсутність у частини молоді готовності працювати в організаціях із установленими правилами внутрішнього трудового розпорядку.

Для суспільства і окремої людини має значення будь-який його економічний вчинок, його економічне рішення, тому кожного слід виховувати, навчати тому, як приймати рішення, що при цьому враховувати, як долати бар'єри нерозуміння економічних процесів. Основу економічної свідомості становить економічне мислення, виховане на міцних методологічних підставах. Серед цих підстав виокремимо:

- знання, розуміння законів конкуренції і економії часу – витіснення з ринку неякісних товарів і послуг; закон економії суми минулої, живої і майбутньої праці на одиницю корисного ефекту об'єкта за його життєвий цикл;
- розуміння суті й особливостей закономірних еволюційних змін в економіці, трансформації соціально-економічних систем, оновлення їх нових форм, структур, дотримання принципу спадкоємності;
- знання, урахування закономірностей формування регіональних господарських систем, чинників конкурентної боротьби;
- урахування суперечностей, що виникають як на міжнародному, регіональному рівні, так і на мікрорівнях;
- розуміння способів перекладу теоретичних концепцій на мову практичних рішень, програм, дій.

Сформованість економічного мислення зможе забезпечити здатність підпорядковувати тактичні рішення стратегічним цілям, не йти за подіями, а спрямовувати їх перебіг на основі прогнозування дій.

Економічне мислення реалізується в економічній діяльності, або економічній поведінці – “сукупності дій у сфері виробництва, розподілу, обміну і споживання матеріальних і духовних благ”.

Особливе значення дане положення має для діяльності економіста-професіонала, підприємця. Видами їхньої діяльності є бізнес, комерція, підприємництво, в основі яких – прагнення людей до самостійності, збагачення, престижності і самоствердження. Дані потреби, мотиви становлять внутрішнє, об'єктивне джерело розвитку конкурентноздатності.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНІХ СПЕЦІАЛІСТІВ

Аналіз і узагальнення літератури [1-10] дозволили виявити комплекс необхідних якостей, умінь:

- володіти необхідними організаційними якостями підприємця, мати відповідну кваліфікацію і ділові якості;
- знати й удосконалювати якість цивілізованого підприємця;
- обрати відповідну нішу на вітчизняному і міжнародному ринках;
- вивчити і знати організаційно-правові основи підприємницької діяльності;
- обрати відповідну форму підприємництва;
- обрати стратегію і тактику економічної поведінки підприємництва;
- розробити програму підприємницької діяльності і визначити шляхи її реалізації;
- сформувати творчий колектив однодумців;
- створити ділову і творчу атмосферу в підприємницькому колективі, удосконалюючи його організаційну культуру;
- освоїти методи соціального партнерства, вміти встановлювати і підтримувати ділові, науково-виробничі, особистісні комунікації;
- удосконалювати стиль і методи роботи, орієнтуючись тільки на споживача на основі вивчення попиту і пропозиції;
- створити і постійно удосконалювати інформаційну систему маркетингового обслуговування;
- знати методи прийняття ризикових рішень, уміти здійснювати комплексний аналіз господарської діяльності фірми.

Проаналізувавши різні підходи до досліджуваного поняття, ми розуміємо поняття “конкурентноздатність” як комплексну характеристику конкуруючого суб’єкта (об’єкта), що виявляється в здатності відповідати потребам ринку праці та витримувати конкуренцію, протистояти конкурентам. Конкурентноздатність може виявлятися тільки в конкуренції.

Аналіз наукової літератури дозволяє стверджувати, що в соціології конкурентноздатність трактується як основа стабільності суспільства (Н. Мухамеджанова); синтез інтегрально характеризуючих її здібностей і особистісних якостей, що забезпечують успішну соціалізацію в суспільстві й активну адаптацію на ринку праці (А. Флієр); утворення, що формується впродовж життя людини, обумовлене соціальним впливом (О. Душкіна); уміння бачити довгострокову перспективу (Дж. Найсбіт).

У психології конкурентноздатність розуміється як здатність передбачати, оновлювати й використовувати всі можливості для розвитку (Л. Мітіна); продукувати інноваційні ідеї, теорії, технології, сприяти успішному розвитку суспільства (І. Ладанов, В. Пронніков); здатність вирішувати проблеми шляхом зіставлення, зіткнення, узгодження, взаємозбагачення предметних позицій взаємодіючих партнерів (Т. В. Куприянова); як комплексна властивість, що має свої ресурси: вік, психофізичне здоров’я, зовнішність, здібності, рівень інтелекту, запас енергії, а також моральні складники: систему цінностей, вірувань, особистих обмежень тощо (Б. Паригін).

У педагогічних дослідженнях конкурентноздатність за своєю сутністю асоціюється з успішністю людини як у професійній, так і в особистісній сферах. Дане поняття співвідноситься в науковій літературі з такими категоріями, як професійна компетентність (М. Чошанов, M. Linard, F. Roper), соціальна компетентність

(В. Масленнікова, П. Осипов, Т. Трегубова та ін.), особистісна компетентність (Є. Бондаревська, О. Гребенюк, Ю. Орлов та ін.).

Розглядається суть конкурентноздатності фахівця як готовність до участі в конкуренції, що ґрунтується на професійно-особистісних, індивідуально-особистісних і духовно-моральних ресурсах.

Конкурентноздатний фахівець розглядається не лише як “продукт виробництва” навчального закладу, але і як особистість, що володіє певними якостями; береться до уваги не тільки високий рівень результатів його діяльності, але й здатність вистояти й перемогти в конкурентній боротьбі.

Конкурентноздатність розкривається через пріоритетні, стрижневі якості особистості: чіткість цілей і ціннісні орієнтації, працьовитість, творче ставлення до справи, здатність до ризику, незалежність, лідерство, прагнення до неперервного саморозвитку, стресостійкість, прагнення до неперервного професійного зростання й високої якості продукту своєї праці (В. Андреев).

Деякі педагоги аналізують ті соціально значущі якості фахівців, на які необхідно орієнтуватися при підготовці студентів. Так, Д. Чернилевський у досліджуваному нами поняття “конкурентноздатність студента” включає комплексне поєднання професіоналізму й універсалізму [4].

Цікава, на наш погляд, тенденція, зазначена О. Полькіною, виявляється при оцінюванні ділових і особистісних якостей сучасного працівника. Замість терміна “професіоналізм” все частіше роботодавцями використовується термін “конкурентоздатність”. Отже, сьогодні крім професіоналізму, під яким розуміється володіння певними технологіями, потрібно щось таке, що може забезпечити конкурентноздатність фахівця на ринку праці.

Дійсно, як показує аналіз літератури (А. Копитов, А. Полякова, С. Тадеуш та ін.), сьогодні умови життя потребують від фахівців окрім професіоналізму ще низки елементів, які мають надпрофесійний характер. До них належать такі якості особистості, як самостійність, здатність до самозайнятості, творчий підхід до будь-якої справи, вміння доводити її до кінця; постійне навчання й відновлення своїх знань; гнучкість мислення; наявність абстрактного, системного й економічного мислення; вміння вести діалог, товариськість, сформована моральна позиція. Інші автори вказують на такі аспекти, як діловитість, ініціативність і заповзятливість; масштабність мислення; готовність до вирішення нестандартних проблем; вміння знаходити загальну мову з людьми (А. Полякова); професійна самодостатність і мобільність (А. Копитов); життєстійкість, швидка адаптація в новому соціальному середовищі, високий рівень домагань (С. Тадеуш). Конкурентноздатні фахівці мають успішну мотивацію у своїй професійній діяльності, серед якої провідні місця посідають матеріальні (прагнення до високооплачуваної роботи, пільги) і соціальні (прагнення посісти гідне місце в суспільстві відповідно до інтересів і можливостей) мотиви.

Крім того, конкурентноздатні переваги є у фахівців, які мають умовно названі нами “поліпрофесійні” знання й вміння, які є одним з компонентів конкурентноздатності. До них належать: вміння працювати на комп’ютері, користування базами даних, знання іноземної мови, розуміння економіки й бізнесу, фінансові знання, вміння трансферту технологій (перенос технологій з одних галузей в інші), знання маркетингу й збуту, презентації технологій і продукції.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНІХ СПЕЦІАЛІСТІВ

Певний інтерес для нас становлять групи вимог до змістовної сторони конкурентоздатного фахівця, що запропоновані М. Фатхутліним і доповнені К. Сагіновим:

- група професійних вимог, що необхідна для кваліфікованого виконання службових функцій фахівця;
- група соціально значущих вимог, якими повинен володіти кожний член цивілізованого суспільства;
- група індивідуальних рис характеру [1].

Таким чином, можна виокремити три групи чинників, що впливають на конкурентоздатність фахівця, з яких перші дві групи формуються в процесі навчання, а вплив третьої групи залежить від якості професійного відбору при вступі до ВНЗ. Автор пояснює це тим, що молода людина приходить у ВНЗ ще не цілком сформованою особистістю, але вже зі сформованим характером. Якісна сторона конкурентоздатності фахівця буде залежати від того, наскільки будуть відповідати дійсності вимоги, сформульовані до фахівців із цими трьома групами чинників.

Отже, вчені згодні з тим, що конкурентоздатність особистості – це інтегральна характеристика, що становить собою сукупність якостей особистості, які визначають її здатність здійснювати певну діяльність ефективніше за інших, що вигідно відрізняє її від інших учасників конкуренції.

Ми визначаємо “конкурентоздатність майбутнього інженера-педагога” як інтегральну характеристику особистості майбутнього інженера-педагога, що виявляється в сукупності особистісних і професійних якостей, а також у професійно спрямованих знаннях і вміннях, орієнтаціях, які визначають успішність професійної діяльності щодо її організації в умовах вимог і запитів роботодавців і ринку праці.

У своєму дослідженні ми виокремлюємо такі компоненти конкурентоздатності інженера-педагога: *мотиваційно-когнітивний, особистісно-діяльнісний і рефлексивно-оцінний*. Сутнісна характеристика кожного зі структурних компонентів конкурентоздатності дозволяє розкрити взаємозв'язок між ними, визначити роль кожного в процесі формування конкурентоздатності майбутніх фахівців у процесі навчання у ВНЗ.

Мотиваційно-когнітивний компонент передбачає професійно спрямовану орієнтацію й мотивацію навчально-професійної діяльності, мотивацію досягнення, високий рівень домагань, потребу в саморозвитку і оволодінні професією, а також систему професійних знань: знання про професію і її особливості, постійне навчання й відновлення своїх знань; наявність абстрактного, системного й економічного мислення та його гнучкість, знання психологічних аспектів бесід з роботодавцем, знання про професійну діяльність, затребуваність професії інженера-педагога на ринку праці, усвідомленість значущості планування й здоров'я.

Особистісно-діяльнісний компонент містить особистісні якості, які можна звести в такі групи: а) ділові якості (професійна сфера): мобільність, дисциплінованість, активність, працьовитість, прагматичність, заповзятливість; б) якості, що характеризують ставлення до інших людей (сфера взаємодії між людьми, сфера спілкування): доброзичливість, товариськість, відвертість, колективізм; в) якості, що характеризують ставлення до життя (емоційна сфера): життєрадісність, різнобічна розвиненість, оптимізм, захопленість; г) індивідуальні якості, що підвищують самооцінку (сфера власного “я”): самостійність, принциповість, оригінальність, органі-

зованість, ризикованість. Ці якості можна розглядати як супутні конкурентноздатності, тому що в сприятливих ринкових умовах вони допомагають успішному здійсненню планів, досягненню поставлених цілей, а в стресових ситуаціях – виживанню молодих людей.

Уміння інтелектуального, комунікативного, регулятивного, організаторського й дослідницького характеру, що визначають успішність конкурентноздатної поведінки, дозволяють студентам ефективно опанувати обрану професію й здійснювати в майбутньому професійну діяльність: а) аналізувати ситуацію і робити адекватні висновки; б) здійснювати творчий підхід до будь-якої справи, доводити її до кінця, складати резюме, здійснювати самопрезентування, вести діалог і переговори, спілкуватися з роботодавцем; в) працювати на комп'ютері й користуватися базами даних; г) бути самостійним, комунікабельним, толерантним; д) мати гідний зовнішній вигляд; е) швидко адаптуватися в новому соціальному середовищі; ж) виконувати дослідницьку роботу.

Рефлексивно-оцінний компонент передбачає самооцінку, самоконтроль і самоаналіз, управління саморозвитком і професійним зростанням, саморегуляцію поведінки й діяльності. На основі розвинених умінь рефлексивного характеру (спостереження за собою, своєю діяльністю та способами її здійснення, самостійне планування, організація процесу пізнання, здійснення контролю і оцінки отриманих результатів). Рефлексивні процеси спрямовані на розвиток самосвідомості, осмислення та орієнтацію дій суб'єкта (інтелектуальна рефлексія), самоаналіз, самоорганізацію себе, свого стану – внутрішніх психічних актів, свого цілісного “Я” (особистісна рефлексія) та через осмислення (аналіз) людиною особистості та діяльності партнера по спільній діяльності, взаємовідображення суб'єктами один одного (міжособистісна рефлексія).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проведене дослідження дозволило дійти таких висновків.

Було визначено, що “конкурентноздатність майбутнього інженера-педагога” - це інтегральна характеристика особистості майбутнього інженера-педагога, що виявляється в сукупності особистісних і професійних якостей, а також у професійно спрямованих знаннях і вміннях, орієнтаціях, які визначають успішність професійної діяльності щодо її організації в умовах вимог і запитів роботодавців і ринку праці.

Також було виокремлено такі компоненти конкурентноздатності інженера-педагога: *мотиваційно-когнітивний, особистісно-діяльнісний і рефлексивно-оцінний.*

Одним з найважливіших чинників підвищення якості вищої освіти в Україні є, на нашу думку, система формування конкурентноздатності майбутніх випускників у період їхнього навчання у ВНЗ. Ця проблема є сьогодні дуже актуальною й порушується вченими в публікаціях у соціально-економічній і педагогічній літературі. Разом з тим, практично відсутні наукові дослідження з проблеми формування конкурентноздатності у вищих інженерно-педагогічних навчальних закладах, що потребує подальшого її вирішення.

Список літератури: 1. *Ангеловский А.А.* Формирование конкурентоспособности студентов в процессе профессиональной подготовки в вузе: дис. ... канд. пед. наук . А.А. Ангеловский. - Магнитогорск, 2004. - 193 с. 2. *Андреев В.И.* Саморазвитие творческой конкурентоспособности личности / В.И. Андреев – Казань, 1992. – 207 с.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ
МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНІХ СПЕЦІАЛІСТІВ

3. Бурдые П. Начала. Choses dites. – М.: Socio-Logos. – 1994. – 288 с. 4. Волков О.И., Віткін Л.М., Хімічева Г.І., Зенкін А.С. Системи якості вищих навчальних закладів: теорія і практика. – К.: Наукова думка, 2006. – 301 с. 5. Клаудио де Моура, Кастро. От плановой к рыночной экономике: последствия для профобразования // Подготовка кадров: по пути к рыночной экономике. – Женева, 1993. – С. 33-47. 6. Немчин А.М., Минаев Д.В. Вузы Санкт-Петербурга и рынок образовательных услуг: структура, конкуренция, проблемы // Обучение и карьера. - 2000. - №2. – С.38-40. 7. Никитин М.В. Практический маркетинг в микроэкономике учреждения профессионального образования: Учебно-прикладное пособие для менеджеров профессиональной школы. – М.: Изд-во БУК ЛТД, 1999. - 203 с. 8. Новиков А.М. Экономика конкурентоспособна, а образование? // Специалист. – 2001. - № 4. - С.207. 9. Панкрухин А. Маркетинг образовательных услуг. – М., 1995. – 168 с. 10. Шипилина Л.А. Подготовка менеджеров образования в педагогическом университете /Монография. – Омск: ОГПУ, 1998. – 293 с.

Bibliography (transliterated): 1. Angelovskij A.A. Formirovanie konkurentosposobnosti studentov v processe pro-fessional'noj podgotovki v vuze: dis. ... kand. ped. nauk . A.A. Angelovskij. - Magnitogorsk, 2004. - 193 s. 2. Andreev V.I. Samorazvitie tvorcheskoj konkurentosposobnosti lichnosti / V.I. Andreev – Kazan', 1992. – 207 s. 3. Burd'e P. Nachala. Shoses di-ties. – М.: Socio-Logos. – 1994. – 288 s. 4. Volkov O.I., Vitkin L.M., Himicheva G.I., Zenkin A.S. Sistemi jakosti vishhih navchal'nih zakladiv: teorija i praktika. – К.: Naukova dum-ka, 2006. – 301 s. 5. Klaudio de Moura, Kastro. Ot planovoj k rynochnoj jekonomike: posledstviya dlja profobrazovanija // Podgotovka kadrov: po puti k rynochnoj jekonomi-ke. – Zheneva, 1993. – S. 33-47. 6. Nemchin A.M., Minaev D.V. Vuzy Sankt-Peterburga i rynek obrazovatel'nyh uslug: struktura, konkurencija, problemy // Obuchenie i ka-r'era. - 2000. - №2. – S.38-40. 7. Nikitin M.V. Prakticheskij marketing v mikrojeko-nomike uchrezhdenija professional'nogo obrazovanija: Uchebno-prikladnoe posobie dlja menedzherov professional'noj shkoly. – М.: Izd-vo BUK LTD, 1999. - 203 s. 8. Novikov A.M. Jekonomika konkurentosposobna, a obrazovanie? //Specialist. – 2001. - № 4. - S.207. 9. Pankruhin A. Marketing obrazovatel'nyh uslug. – М., 1995. – 168 s. 10. Shipilina L.A. Podgotovka menedzherov obrazovanija v pedagogicheskom universitete /Monografija. – Омск: OGPU, 1998. – 293 s.

УДК 372.371

O. Romanovska

CHARACTERISTICS OF THE CONCEPT "COMPETITIVE FUTURE ENGINEERS-TEACHERS"

The article is devoted to the actual problems such as the competitiveness of the future expert engineering-pedagogical profile. Modern society places ever increasing demands on the preparation of students. Higher education institutions do not fully use their potential for the preparation of competitive specialists, can not fully form in the minds of the students model their future real activity. The author analyzes the different approaches to the definition of "competition", "competitive", "competitiveness specialist". In the study, the concept of "competitiveness" refined and defined as an integral characteristic of the personality of the future engineer-teacher, which is expressed in a set of personal and professional qualities, as well as professional orientation

knowledge and skills, attitudes that determine the success of professional work with respect to its organization in terms of requirements and requests of employers and job market. The study also highlighted the competitiveness of such components engineer-teacher: motivational-cognitive, personal and reflexive-activity-evaluation. The essential characteristic of each of the structural components of competitiveness can reveal the relationship between them, define the role of each in the process of formation of competitiveness of future professionals in the learning process in higher educational establishments. The author notes that a modern professional education should be aimed specifically at the competitiveness of the formation of future specialists.

Keywords: market, competition, competitiveness, engineer-teacher, components of competitiveness.

УДК 372.371

Е.А. Романовская

ХАРАКТЕРИСТИКА ПОНЯТИЯ “КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТЬ БУДУЩЕГО ИНЖЕНЕРА-ПЕДАГОГА”

Статья посвящена рассмотрению такой актуальной проблемы как конкурентоспособность будущего специалиста. Проведен анализ различных подходов к определению понятий “конкуренция”, “конкурентоспособность”, “конкурентоспособность специалиста”, раскрывается сущность понятия “конкурентоспособность инженера-педагога” и выделены ее основные компоненты. Автор отмечает, что современное профессиональное образование должно быть направлено именно на формирование конкурентоспособности у будущих специалистов.

Ключевые слова: рынок, конкуренция, конкурентоспособность, инженер-педагог, компоненты конкурентоспособности.

Стаття надійшла до редакційної колегії 29.05.2015